

Н.С. Әлқожаева* , **С.Б. Ертисова**

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.

*e-mail: nalgozhaeva@mail.ru

ҚАЗАҚ КӨРКЕМ ФИЛЬМДЕРІ НЕГІЗІНДЕ ЖАСТАРДЫ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Мақалада қазақстандық көркем фильмдерді көруге негізделген жастарды рухани-адамгершілікке тәрбиелеу мәселелері талқыланады. Мақаланың мақсаты – қазіргі заманғы кинематографияны көркем фильмдер арқылы жастардың рухани-адамгершілік тәрбиесінің әлеуетін анықтау және әдістемелік нұсқаулар әзірлеуді талдау. Авторлар кеңестік кезең мен тәуелсіз Қазақстан кезеңіндегі көркем фильмдерге кәдімгі диалогтарда салыстырмалы талдау жүргізеді (мысалы, «Қыз Жібек» және «Томирис»; «Көксерек» және «Шал»; басқа фильмдер). Кестеде фильмдер идеяларының тәсілдерінің негізгі ұқсастықтары мен айырмашылықтары, білім берудің мағыналары мен екпіндерінің бағыты көрсетілген. Авторлар фильмдерде насихатталған рухани-адамгершілік құндылықтардың мазмұнына назар аударады. Кинематография мен көркем фильмдерді зерттеген ғалымдардың пікірлері негізінде жастардың бойындағы құндылық қасиеттерін дамыту бойынша ұсыныстар беріледі. Мақаланың практикалық бөлімінде 146 студенттің кинематография әлеміндегі қызығушылықтары, фильм жанрларының артықшылықтары туралы сауалнамасының нәтижелері ұсынылған, бұл мұғалімдердің тәрбие жұмысына ұсыныстар беруге мүмкіндік берді. Сауалнамаға сәйкес студенттер корей, түрік, орыс, үнді, қытай және америкалық фильмдер мен сериалдарды көреді. Авторлар адами құндылықтарды ұлттық дүниетанымнан, халықтық идеологиядан, әдет-ғұрыптан, дәстүрден, кинодан, тарихтан, деректі, көркемдік тұрғыдан бөліп қарауға болмайтындығын баса айтады. Демек, моральдық және адами құндылықтарды қарастырғанда тарихи-этнографиялық мәліметтер әрқашан ескерілуі керек.

Түйін сөздер: тәрбие, көркем фильм, кино, рухани-адамгершілік тәрбие, құндылық, парадигма т.б.

N.S. Algozhaeva*, S.B. Ertyssova

Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty

*e-mail: nalgozhaeva@mail.ru

Spiritual and Moral Education of Youth on the Basis of Kazakh Feature Films

The article considers the issues of spiritual and moral education of young people on the basis of viewing Kazakh feature films. The purpose of the article is the analysis of modern cinematography to reveal the potential of spiritual and moral education of young people through feature films and the development of methodological recommendations. The authors conduct a comparative analysis of feature films of the Soviet period and the period of independent Kazakhstan in conventional diads (for example, “Kyz Zhibek” and “Tomiris”; “Kokserek” and “Shal”; other films).

The table shows the main similarities and differences. The main similarities and differences of approaches to the ideas of films, the direction of meanings and accents of education are presented in tabular form. The authors emphasize the content of spiritual and moral values promoted in the films.

Based on the views of scholars who have studied cinema and feature films, recommendations are given for the development of value qualities in young people. In practical part, the article presents the results of a survey of 146 students about their interests in the world of cinema art, preferences for genres of films, which allowed giving recommendations for the educational work of pedagogues. According to the survey, students watch Korean, Turkish, Russian, Indian, Chinese and American films and series. The authors emphasize that human values cannot be separated from the national worldview, folk ideology, customs, traditions, cinema, history, documentary, aesthetic views. Therefore, historical and ethnographic data should always be taken into account when considering moral and human values.

Key words: education, feature films, movie, moral and spiritual education, value, paradigm.

Н.С. Алгожаева*, С.Б. Ертисова

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы

*e-mail: nalgozhaeva@mail.ru

Духовно-нравственное воспитание молодежи на основе казахских художественных фильмов

В статье рассматриваются вопросы духовно-нравственного воспитания молодежи на основе просмотра казахстанских художественных фильмов. Цель статьи – анализ современного киноискусства для выявления потенциала духовно-нравственного воспитания молодежи через художественные фильмы и разработка методических рекомендаций. Авторы проводят сравнительный анализ художественных фильмов советского периода и периода независимого Казахстана в условных диадах (например, «Қыз жібек» и «Томирис»; «Көксерек» и «Шал»; другие фильмы). В табличном виде представлены основные сходства и различия подходов идей фильмов, направленности смыслов и акцентов воспитания. Авторы акцентируют внимание на содержание духовно-нравственных ценностей, пропагандируемых в фильмах. На основании мнений ученых, которые изучали киноискусство и художественные фильмы, даны рекомендации по развитию у молодежи ценностных качеств. В практической части статьи представлены результаты анкетирования 146 студентов об их интересах в мире киноискусства, предпочтениях жанров фильмов, что позволило дать рекомендации по воспитательной работе педагогов. Согласно опросу, студенты смотрят корейские, турецкие, русские, индийские, китайские и американские фильмы и сериалы. Авторы подчеркивают, что человеческие ценности невозможно отделить от национального мировоззрения, народной идеологии, обычаев, традиций, кино, истории, документального, художественного взгляда. Поэтому исторические и этнографические данные всегда следует принимать во внимание при рассмотрении моральных и человеческих ценностей.

Ключевые слова: воспитание, художественный фильм, духовно-нравственное воспитание, ценность, парадигма и др.

Кіріспе

Рухани-адамгершілік мәселесі кеше, бүгін қарастырылып жатқан мәселе емес, алайда қай кезеңде де өзектілігін жоймайды. Өйткені, қоғам дамуының әр кезінде құндылықтар тізбегі реттік көрсеткіштерін жағдайға байланысты өзгертіп отыр. Құндылық адам санасына, тәрбиесіне, сұранысына қарай әр адамда әртүрлі реттік тізбек орын алады. Құндылықтардың нақты реттік тізбегі жоқ және болуы да мүмкін емес. Жастардың бойына ізгі, рухани-адамгершілік қасиеттерді сіңіру құндылықтарды насихаттау арқылы жүзеге асыруға болады. Мәдени ескерткіштер, шығармашылық негізінде тәрбиелеу болып табылады. Оның бір құралы ретінде ұлттық болмысымыздағы ерекшеліктерімізді, қазаққа тән қасиеттерімізді сақтауға мүмкіндік беретін кинотуындылардың мәні мен ықпалы зор. Тарихқа көз жүгіртсек, ержүрек бабаларымыздың жанкешті ерліктері мен бабалар даналығы, қазақ халқының қилы-қилы кезеңдері, өмір жолдары туралы көрсетілген көркем фильмдер арқылы жастарды рухани-адамгершілікке тәрбиелеуге болады.

Мақаланың мақсаты – жастарды рухани адамгершілікке қазақ көркем фильмдері арқылы

тәрбиелеудің теорияларын жүйелеп, әдістемесін ұсыну.

Зерттеу әдістері мен әдістемесі

Зерттеу бағыты көркем фильмдерді мазмұндарына сай іріктеу арқылы бағыттарын жалпылау, бұл алғашқы бөлімде көрсетіледі, келесі практикалық бөлімде нақты сауалнамалар негізінде жастардың көретін фильмдерін айқындау арқылы олардың мазмұндарына талдау жасалып, ұсыныстары беріледі. Яғни, нақты талдау, салыстыру, сауалнама, математикалық-статистикалық әдістер қолданылады.

Көркем фильмдерді талдау

Елімізде жүзеге асырылып жатқан рухани жаңғыру жобасының аясында көптеген құндылықтарымызды алға тартып, адам тәрбиесіне пайдалану құптайтын іс. Қазіргі таңда, телеарналарда қырғын-жойқын соғыс, аяусыз адам өлтіру, тонау т.б. сипатқа ие. Әрине, терең мазмұнды фильмдер де жоқ емес, бірақ аз. Ал, бағдарламалар туралы сөз басқа, көпшілігі шетелдің көшірмесі мәні, мағынасы жоқ. Тіпті, балаларға арналған мультфильмдердің өзі миға қонымсыз. Алайда, оларға сұраныс бар, сондықтан да бұл көрсетілімдер жалғасын та-

буда, сұраныс бар жерде ұсыныс бар екені баршаға мәлім және де бұл ақпарат қоғамдық даму министрлігінің тарапынан шешімін табу қажет, яғни әрбір телеарналарға талдау жасалып, қандай көркем фильм, бағдарлама, мультфильм көрсетіліп жатқандығы, сондай-ақ пайыздық көлеммен шектеу де қою керек.

Рухани-адамгершілік деген ұғымды бір сөзбен имандылық деп айтуымызға негіз бар, өйткені имандылық ұғымының мазмұнына адамның жан дүниесіне қатысты және адамгершілік, ізгілік қасиеттердің барлығы дерлік енеді. Иmandылықты көпшілік жағдайда зерттеуші-ғалымдар дін тұрғысынан қарастырады, өйткені оның негізі иман, ол сенім дегенді білдіреді, деп тұжырымдайды. Алайда, бұл тұрғыда арнайы зерттеу жұмысын жазу барысында біз имандылық ұғымының діни және ғылыми сипаты бар екеніне тоқталдық. Сенім діни тұрғыдан Аллаға сенім білдіру болса, ғылыми тұрғыдан ғылымның жетістіктеріне, ғылыми болжамдарға және адамдардың бір-біріне, болашаққа, еліне т.б. сенімін білдіреді. Өзіміз көріп отырғандай, ұғымға бір жақты қарауға болмайды. Олай болса, рухани-адамгершілікке тәрбиелеу, имандылыққа тәрбиелеумен сәйкес. Біздің қарастырып отырған мәселеміз, көркем фильм арқылы рухани-адамгершілікке тәрбиелеу, мұнда фильм оның құралы ретінде алынып отыр. Кез келген тәрбиенің өзіндік әдістері мен құралдары болады, көпшілік жағдайда осы әдістер мен құралдардың дұрыс таңдалмауына байланысты бала тәрбиесінде қателіктер жіберіп аламыз.

Біз жастарды қазақ көркем фильмдері арқылы тәрбиелеу тұрғысында жоба жазу барысында көптеген нәрсеге көз жеткіздік.

Қазақ жеріне кино өнері кеш келген, оның философиялық, көркемдік бағыттары мен зерттеушілік, ізденушілік-танымдық қасиеттері басым. Демек, кино өнерінің қолжетімділік қасиеті жоғары. (Кочевники, 1993) [1]. Бір топ, жазушы-өнертанушылар кино өнерінің маңызын осылайша атап өтеді.

Қазақ кино өнерінде Камал Смайыловтың еңбегі зор, ол ғылым және шығармашылық тұрғыдан көркем фильмдердің туындауына қомақта үлес қосты. Оның: «Фильм осылай туады» (Смаилов К., 1981) [2], «Қазақ киносының тарихы» (Смайлов К., 1999) [3] тақырыптарында оқу құралдары жарық көрген. Камал Смайылов 1920 жылдың аяғы 1930 жылдардың бас кезінде елімізде алғашқы кинофильмдер түсірілген, олардың қатарында: «Дала әуені», «Бүліншілік», «Жұт», «Түркісіб», «Қаратау құпиясы», «Жау

іздері», т.б. болды дейді. Ол: «Сол кездегі, қазақ даласында орын алған қайғылы да, қуанышты да құбылыстар киносаспаға түсірілді, бұл болашақ ұрпақтарға өмір кезеңінің шын бейнесін қалдыру...», деп атап өткен (Смайылов К., 2004) [4], – деп жазады. Расымен де, кино сол кезеңнің сипатын, мәнін ашады, әрине көркемдеу бар, алайда, негізгі мазмұн сақталған. Кино – ол мәдениет көрсеткіші, яғни жастарды мәдениетке, рухани-адамгершілікке тәрбиелеуде аса маңызды рөл атқарады.

Бұл тұрғыдан зерттеу жұмысын жазғандар қатарына Қ. Сиранов (Сиранов Қ., 1973; Сиранов К., 1966) [5], Н. Шаханова (Шаханова Н., 1998) [6], Г. Бектасова (Бектасова Г., 2007) [7], С. Қасқабасов (Қасқабасов, 2013.) [8], Б.Р. Нөгербек, Г.Қ. Наурызбекова, Н.Р. Мұқышева (Нөгербек, Наурызбекова, Мұқышева, 2005) [9] т.б. жатқыза аламыз. Кинолардың өміршеңдігі туралы шетел зерттеушілері де өзіндік пікірін қалдырған. Мысалы: Дж. Летемнің «Олар өмір сүреді» деген еңбегінің өзіндік мәні бар (Jonathan Lethem, 2010: 27-32) [10].

Жастарға үлгі боларлық бірнеше көркем фильмге тоқталып өтсек, «Қыз Жібек» фильмі нақты сюжетіне қарап махаббат, сезім туралы деп қабылдауға болады. Алайда, толықтай алғанда, фильм көшпенді қазақ халқының тұрмысын, салт-дәстүрін, би-болыстардың басқарушылық қабілеті, қазақ батырларының ерлігі мен адамдар арасындағы қарым-қатынас мәселесін сипаттайды. Фильмге байланысты Ш. Айтматов: «Мұндай көне тарихты, халық өмірін толыққанды, мол бояулы көрсететін фильм халықты әлемге таныту үшін, патриоттық сезімін тәрбиелеу үшін қажет», (Қазақстан ұлттық энциклопедиясы, 2006) [11], – деп атап көрсеткен. Келесі тарихи фильм, «Атаманның ақыры» – шынайы оқиға негізінде жазылған бұл фильм адалдық пен сатқындықты көрсете отырып, жастардың бойында патриоттық сезім тудырады. Ал, жылылыққа, сүйіспеншілікке толы «Біздің сүйікті дәрігер» көркем фильмі адамға деген сыйқұрметті басшылыққа алады, өнер жұлдыздарының қатысуымен құрастырылған бұл туынды кімнің болса да жүрегінен ерекше орын алады. Негізінен кино ұғымы гр. *kineo* – жылжытамын, жылжымын деген ұғымын білдіретін ерекше өнер. Яғни, кино өнердің негізгі бір саласы, кинематографиялық негізде қалыптасқан көркем техникалық-шығармашылық түрі.

Алдыңғы кезеңде кино фильмдердің негізгі мазмұны үгіт-насихат ретінде жүргізіледі деп қабылданған, яғни құрал болған. Фильмдер

тақырыбы, мазмұны қоғам, мемлекет саясатына сәйкестендірілген. Демек, кез келген фильм сол кезеңнің өмірін, болған оқиғаларды, сол кездегі туындаған жағдайларды көркем бейнелеп отырған. Яғни, әр кезеңнің құндылық жүйесі айқын көрінетін болған.

Құндылықтар рухани, материалдық болып бөлінеді, алайда біз біреуін қажетті, біреуін қажетсіз деп жоққа шығармаймыз, тек олардың адам өміріндегі маңызына мән береміз. Қазіргі жағдайда рухани құндылықтарға басымдық беру заман талабы. Сондықтан да біз жастар тәрбиесінде рухани құндылықтар негізінде рухани-адамгершілікке тәрбиелеуіміз қажет деген тұжырым жасаймыз.

XX ғасыр – аяқталған, алайда құндылықтары сақталуға, тереңдетілуге, жүзеге асырылуын жалғастыруы тиіс ғасыр. Бұл құндылықтар:

Құндылық-индивидуум; Құндылық-демократия; Құндылық-коммуникация; Құндылық-еркіндік; Құндылық-ынтымақтастық және т.б. XXI ғасыр табалдырығында тықсырылған, мәселе ретінде топталған құндылықтардың барлығы саяси және мәдени құндылықтар болып табылады. Дегенмен, олар, ең бастысы, антропологиялық және этикалық құндылықтар, сәйкесінше, педагогикалық болып табылады. Олардың айналасында педагогика қызмет еткен және бүгінгі күні саяси және мәдени салаға барынша ауқымды кіріктіріліп, жұмыс істей бермек (Әлемдік педагогикалық ой-сана, 2011) [12].

Мысалы, көркем фильмдер негізінде руханилыққа тәрбиелей аламыз. Төменде, кеңес дәуірі мен егемен Қазақстан кезіндегі біраз көркем фильмдер іріктеліп олардың ерекшеліктері мен маңызы айқындалды.

1-кесте – Кеңестік және тәуелсіз Қазақстан көркем фильмдерінің ерекшеліктері мен маңызы

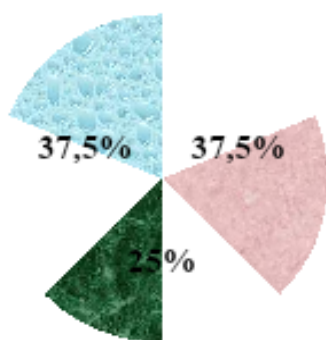
Кеңес дәуіріндегі фильмдер	Егемен Қазақстан кезіндегі фильмдер	Ұқастықтары	Ерекшеліктері	Маңызы
Қыз жібек	Томирис	Қыздарға тән қасиеттердің сипаты	Қыз-Жібек – көркемдік сипатта; Томирис – ержүрек әскери сипатқа ие	Баланың эстетикалық талғамын арттырады, басқарушылық қабілетін дамытады
Атаманның ақыры	Құнанбай	Екі тұлғаның патриоттық келбеті	Бай, кедей бейнесі	Париоттық сезім, әділеттілік қасиетке баулиды
Біздің сүйікті дәрігер	Балалық шағымның аспаны	Басшылар бейнесі	Елге сүйіспеншілік	Париоттық сезім, адалдық
Көксерек	Шал	Көкжалмен бетпе-бет келу	Сүйіспеншілік пен қастандық	Адамдар қарым-қатынасын бағалау, табиғатқа сәйкестік
Махаббат станциясы	Тракторшының махаббаты	Алдамшы махаббат	Шынайы сезім	Адамдарды құрметтеу, адамгершілік, ізгі қасиеттерге үйрету
Менің атым Қожа	Бекзат	Қарапайымдылық, әділдік	Коммунистік идеология, ұлттық идеология	Шынайылық, сенім білдіру
Сұлтан Бейбарс	Көшпенділер, Жау жүрек мың бала	Батырлық, ерлік, жеңімпаздық	Сабырлық пен қызбалық	Қайсарлық, ұлтжандылық
Гаухартас	Ағайындылар	Ағайындар қарым-қатынасы	Сезімнің бір жақтылығы және алдану	Талғампаздық, сұлулық, қарым-қатынасты бағалау
Заманай	Нәубет	Елге оралу, ақталу. Тарихи шындық, халықтың бастан кешкен оқиғасы.	Бір адамның тағдыры, зиялылар тағдыры	Шыдамдылық, сабырлық, сүйіспеншілікке баулу

Нәтиже

Аталған көркем фильмдерді қазіргі жастар бірі білсе, көпшілігі білмейді, оған зерттеу барысында көз жеткіздік. Шындығына келгенде, жастардың бойына рухани-адамгершілік қасиеттерді сіңіру – тұлға тәрбиесінің негізі деп толық айта аламыз. Негізінен, рухани адамгершілікті тұлға қалыптастыру – қазіргі педагогикалық үдерістің басты міндеттерінің бірі. Арнайы жоба барысында жастар арасында (146 респондент) төмендегідей сауалнамалар қойылып, жауаптары алынды:

2-кесте – Қандай фильмдерді респонденттер көреді

Сұрақ	Респон. саны	Пайыздық көрсеткіш
Сіз қандай фильмдерді жиі көресіз	56 ресей, корей, түрік т.б. фильмдерін	37,5%
	34 казак, ресей, өзбек т.б.	25%
	56 қытай, ресей, америка, корей т.б.	37,5%/

1-сурет – Көркем фильмдерге қызығушылық сипаты

Өзіміз көріп отырғандай жастар көпшілік жағдайда қорқынышқа негізделген, қырып-жою, қиял-ғажайып, т.б. (фильм ужасов, фантастика, соғыс (боевик)) фильмдерді көретіндіктерін жасырмады. Сонымен қатар, корей, түрік, ресей, үнді, қытай, америкалық фильмдер мен сериалдарды көретіндіктерін де қосып айтты. Олай болса, бұл мәселе көптеген мәселелер туындайды, соның ішінде жастардың бойында кереғар қасиеттердің (қатыгездік, жауапсыздық, қулық т.б) қалыптасуы.

Талқылау

Негізінде, кино өнері – тұтастай бір халықтың өмірін ғана көрсетіп қоймай, руханилық бейнені, байлықты, мәдениетті көрсетеді. Кез келген халықтың тарихы оның мәдениетімен байланысты, ол қашанда халыққа қажет, халықпен бірге өмір сүретін ұғым. Ал, көркем фильм – мәдениеттің ең өзекті салаларының бірі десек болады. Фильм барысында, көрермендерге түрлі бағыттағы өмір көріністері ұсынылып, өмірлік-тұрмыстық көптеген мәселелер талданады.

Бір топ ғалымдар ғасыр аяқталғанымен, құндылықтардың сақталуы, тереңдеуі және де жүзеге асырылуы тиіс, сонымен қатар құндылықтарды: құндылық-демократия; құндылық-индивидуум; құндылық-еркіндік; құндылық-ынтымақтастық; құндылық-коммуникация және т.б. деп жіктеген. Бұл құндылықтар жүйесі көркем фильмдердің мазмұнында қарастырылуы тиіс деп ойлаймыз. Қазіргі кезде топтастырылған құндылықтардың барлығы саяси және мәдени құндылықтар, антропологиялық және этикалық тұрғысынан қарастырылған жалпылай алғанда мұны авторлар педагогикалық құндылықтар деп есептейді (Крившенко, Вайндорф-Сысоева, Юзефовичус, 2004: 428) [13].

Білім беру жүйесі мен мазмұнының өзгеруіне сай рухани адамгершілік құндылықтарды халықтық дүниетанымнан, халықтық идеологиядан, салт-санадан, әдет-ғұрыптан және тарихи, деректі, көркем фильмдерінен жеке алып қарастыруға болмайды. Демек, рухани адамгершілік құндылықтарды қарастыру барысында тарихи-этнографиялық деректер үнемі назарда болғаны абзал.

Қорытынды

Білім беру үдерісі, білім беру парадигмаларына сәйкес жүзеге асырылады, олай болса, жоғары оқу орындарында жастарды рухани-адамгершілік құндылықтарға баулу барысында бірқатар қарама-қайшылықты бөліп көрсете аламыз:

– студент тұлғасын қазіргі таңдағы басымдылық танытатын гуманистік парадигма негізінде рухани-адамгершілік құндылықтарды меңгерту қажеттілігі мен оны дамытуда мүмкіндіктерді толық пайдаланбау;

– білім беру мен тәрбиелеудегі гуманистік парадигмасына терең қызығушылық пен бұл мәселенің бағдарлық-әдістемелік деңгейде қарастырылмағаны;

– студенттің тұтастай дүниетанымының қалыптасуы жағдайындағы теориялық көріністің дамуы мен жоғары мектепте оқытылатын пәндердің әсері мен сәйкессіздігі (Әлқожаева, 2018: 230) [14].

Білім беру үдерісінде тарихи мәліметтердің, оқиғалардың мазмұнын беру барысында, қатысты болған жағдайда көркем фильмдермен бекітуге болады. Білім беруді адамға «бейне» беру нәтижесі деп қарастырған болсақ, ол жалпыадамзаттық мәдениет білімінен бастау алары анық. Жоғары оқу орындарының негізгі мақсатының бірі де жоғары мәдениетті тұлға қалыптастыру, мәдениеттілік кез келген адамның адамгершілік бейнесінің қалыптасу деңгейінен көрінеді. Яғни, білім берудің

тәрбиелік функциясының негізгі нәтижесі десек те болады. Білім беруде табиғат және қоғамның даму заңдылығы, материалдық, моральдық өңдеу сферасы мен тұлғаның рухани мәдениеті белгілі бір көзқарас ретінде алынады, ал, ол өнім, дүниетаным, адамгершілік сапаларды қалыптастырады.

Құндылық ұғымы әлемдік дәрежеде қолданылады, негізінде адам жоқ жерде құндылықтың да болуы мүмкін емес сияқты, құндылықсыз адамдардың да өміршеңдігіне күмән келтіріледі. Әлеуметтік жағдайларының өзгерісі мен қоғамның, тұлғаның қажеттілігіне сай сұраныстың артуы рухани-адамгершілік құндылықтардың да арта түсуін негіздейді (Әлқожаева, 2018: 230) [14].

Әдебиеттер

- 1 Кочевники. Эстетика: (познание мира традиционным казахским искусством)/Нац. акад. наук РК, Ин-т философии, отв. ред.: М.М. Ауэзов, М.М. Каратаев. – Алматы: Ғылым, 1993. – 262 с.
- 2 Смаилов К. Фильм осылай туады. – Алматы: Білім, 1981. – 103 б.
- 3 Смайлов К. Қазақ киносының тарихы. – Алматы: Білім, 1999. – 166 б.
- 4 Смайылов К. Көп томдық шығармалар жинағы. 3. т. – Алматы: Қазығұрт, 2004. – 392 б.
- 5 Сиранов Қ. Кино туралы әңгіме. – Алматы: Жазушы, 1973. – 400 б.
- 6 Шаханова Н. Мир традиционной культуры казахов. – Алматы: Казахстан, 1998. – С.184.
- 7 Бектасова Г. Қазақ киносына жаңа леп әкелген фильм// «Өнер әлемі». – №1-2. – 2007.
- 8 Қасқабасов С. Алтын жылға. Зерттеулер мен мақалалар. – Астана: «Жібек жолы» ВУ, 2013. – 520 б.
- 9 Нөгербек Б.Р., Наурызбекова Г.Қ., Мұқышева Н.Р. Қазақ киносының тарихы (оқулық).– Алматы: Издат.Маркет, 2005. – 288 б.
- 10 Jonathan Lethem. They Live. Soft Skull Press, 2010. – P. 27-32.
- 11 Қазақстан ұлттық энциклопедиясы / Бас ред. Б. Аяған. – Алматы, 2006. – 704 б.
- 12 Әлемдік педагогикалық ой-сана. 10 томдық. XX ғасырдың екінші жартысындағы әлемдік ғұламалардың еңбектері мен ой-пікірлері 7-т. / Жетекшісі Г.К. Ахметова. – Алматы: Таймас, 2011. – 328 б.
- 13 Педагогика: учебник / Под ред. Л.П. Крившенко. – М.: Проспект, 2004. – 428 с.
- 14 Әлқожаева Н.С. Білім беру парадигмалары контекстінде тұлғаның рухани дүниесін қалыптастыру: монография. – 2-бас. – Алматы: Қазақ университеті, 2018. – 230 б.

References

Akhmetova, G.K. (Ed.) (2011). Alemdik pedagogikalik oi-sana. 10 tomlyk. XX gasyrdyn ekinshi zhartysyndagy alemdik gulamaldardyn enbekteri men oi-pikirleri 7-tom. [World pedagogical consciousness. 10 volumes. Works and opinions of world scientists of the second half of the XX century. Volume 7]. Almaty: Taimas, 328p. (In Kazakh)

Algozhayeva N.S. (2018) Bilim beru paradigmalary konteksinde tulganyn ruhani duniesin kalyptastyru: monografiya. [The formation of the spiritual world of the person in the context of the paradigm of education: monograph. Chapter 2]. Almaty: Kazak universiteti, 230 p. (In Kazakh)

Lethem J. (2010). They Live. Soft Skull Press, pp.27-32.

Kazakstan ulttyk enziklopediasy (2006). Bas. red. B. Ayagan. [National encyclopedia of Kazakhstan]. Almaty, 704 p.

Kochevniky. Estetika (1993.) (poznaniye mira tradyziionnym kazakhskim iskusstvom). Naz. akad. nauk RK, In-t filosofii, отв. red.: М.М. Auevov, М. М. Karataev. [Nomads. Aesthetics: (knowledge of the world by traditional Kazakh art)/National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Institute of philosophy] Almaty: Gylym, 262 p. (In Russian)

Krivshenko L. (Ed.) (2004). Pedagogika [Pedagogy: Textbook]. Moscow, Prospekt, 428 p. (In Russian)

Siranov K. (1973) Kino turaly angime. [The story of the movie]. Almaty, Zhazushy, 400 p. (In Kazakh)

Smaylov K. (1981) Film osylai tuady. [This is how the film is born]. Almaty: Bilim, 103 p. (In Kazakh)

Smaylov K. (2004) Kop tomdyk shygarmalar zhinagy. 3. T. [A collection of multi-volume works.] V.3, Almaty: Kazygurt, 392 p. (In Kazakh)

Smaylov K. Kazak kynosynin taryhy. [History of Kazakh cinema] Almaty: Bilim, 1999. 166 p. (In Kazakh)

Shakhanova N. (1998) Mir tradizionnoi kultury kazakhov. [The world of traditional Kazakh culture] Almaty, Kazakstan, 184p. (In Russian)

Bektasova G. (2007) Kazak kynosyna zhana lep akelgen film. «Oner alemi» [A film that brought a new impetus to Kazakh cinema. «Art world»] №1-2 (In Kazakh)

Kaskabasov S. (2013) Altyn zhyлга. Zertteyler men makalalary. Astana: «Zhibek zholy» BY [To the golden year. Research and articles. Astana: «Zhibek Zholy» BY] , 520 p.

Nogerbek B.R., Nuryzbekova G.K., Mukysheva N.P. (2005) Kazak kynosynin taryhy (okuluk).- Almaty: Izdat.Market [History of Kazakh cinema (textbook). Almaty: Publishing House «Market».] 288 p.(In Kazakh)